

Öğretmen Adaylarının Ego Durumları İle Problem Çözme Becerisi Algısı İlişkisinin İncelenmesi

Sabahattin ÇAM

Çukurova Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Bölümü

Özet- Çalışmada öğretmen adaylarının ego durumları ile problem çözme becerisi algıları arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 134 öğrenciden Sifat Tarama Listesi ve Problem Çözme Envanteri kullanılarak veri toplanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde korelasyon, basit regresyon analizi ve t testi kullanılmıştır. Sonuçlar, öğretmen adaylarının problem çözme becerisi algılarının Yetişkin ve Koruyucu Ebeveyn ego durumlarıyla olumlu; Eleştirel Ebeveyn, Doğal Çocuk ve Uygulu Çocuk ego durumlarıyla ise olumsuz yönde ilişkisinin olduğunu göstermiştir.

Summary- Relation of Ego States and Problem Solving Skills Perception Among Teacher Candidates

In this study, the relationship between ego states and perception of problem solving skills of teacher candidates was examined. Data were collected from 134 students studying at the primary school teaching department by using Adjective Check List and Problem Solving Inventory. Correlation, simple regression and t test techniques were used in data analysis. The results indicated that perception of problem solving skills of teacher candidates had a positive relationship with the adult and nurturing parent ego states; and a negative relationship with the critical parent, free child and adapted child ego states.

Giriş

İnsanlar günlük yaşantılarında problem çözmeye yönelik pek çok durumla karşılaşır. Karşılaşılan problemlerin nasıl çözüleceği bireyin kişilik özelliklerine bağlıdır. Bazı bireyler etkili çözüm yollarına başvururken bazılarının ise problem çözmede etkisiz olduğu görülmektedir. Bireylerin problem çözme becerileri Transaksiyonel Analiz (TA) kuramındaki ego durumları bakımından incelenebilir. TA kuramında kişilik, yapı ve fonksiyon olarak incelenmektedir. Yapı açısından ego durumları, bireyin duygu, düşünce ve yaşantılarının sınıflandırılmasıdır; belli bir davranış örüntüsüdür ve bir kişilik parçasında nelerin olduğunu açıklar (Berne,1988,1992).

Fonksiyon ise, ego durumlarının kullanılışı veya ifade edilişi olarak tanımlanır.

Ego durumlarının fonksiyonu, bireyin davranışlarında ve iletişim tarzında kendini gösterir. Ego durumlarının fonksiyonel analizinde ego durumları şu şekilde sınıflandırılır: Eleştirel Ebeveyn(EE), Koruyucu Ebeveyn(KE), Yetişkin(Y), Doğal Çocuk(DÇ), Uygulu Çocuk(UÇ) (James ve Jongeward, 1984; Schmid, 1986).

EE ego durumu bireyde eleştiren, kusur bulan, istekçi, sınır koyan, ön yargılı, otoriter, gelenekleri sürdürmeye yönelik çaba sarfeden davranışlarla kendini gösterir. KE ego durumu ise destekleyici, koruyucu, sevecen, besleyici, şefkatli, affedici gibi davranışlarda gözlenir. DÇ ego durumu yaratıcılık, hayattan zevk alma, kendiliğindenlik, hareketlilik, neşeli ve canlı yaşantılarda görülür. UÇ ego durumu, davranış ve tutumlarda kurallara uyma, kendini sınırlama, çekingenlik, gerginlik gibi özellikler gösteren davranışlar olarak dışarıya

yansımaktadır. EE, KE, DÇ ve UÇ ego durumlarının her biri hem olumlu hem de olumsuz özellikler göstermesi açısından ikiye ayrılmaktadır. "Olumlu yönü"; bireyin varlığını ve gelişmesini koruyan, destekleyen ve sürdüren; "olumsuz yönü" ise bireyin gelişmesini engelleyen, varlığını tehdit eden özellikler içeren davranış örüntüleri şeklinde tanımlanmaktadır. Y ego durumu ise, bireyde gerçekliğe uygun davranış ve tutumlar, sistemli olma, planlılık ile mantıklı karar verme gibi özellikleriyle kendini gösterir.

Bu davranış örüntüleri bireyde bir bütünlük içinde yer alır. Birey davranışta bulunurken içinde bulunduğu duruma göre, daha çok gelişmiş olan ego durumundan tepkide bulunma eğilimindedir.

Etkin problem çözme; problemin doğru tanımlanması, ilgili bilgilerin toplanması, çözüm seçeneklerinin belirlenmesi ve en uygun olanı seçerek uygulamaktır (Kuzgun, 1992). TA kuramına göre bu davranışların kaynağı, Y ego durumudur. Kurama göre, problem çözme enerjisi DÇ ego durumundadır; nesnel verileri işleme gücü de Y ego durumunun işlevidir (Schmid, 1986).

Üniversite öğrencilerinin uyum düzeyleri ve atılganlık özelliklerinin Yetişkin ego durumuyla olumlu; Çocuk ego durumuyla ise ters bir ilişki gösterdiği saptanmıştır (Ari, 1989). Öğretmenlerin TA eğitimi almaları, öğrencilerin sorumlu davranışlarını cesaretlendirmede etkili olmakta (Patterson ve Sikler, 1974) ve öğretmenlerin kendilerini anlamalarını, Yetişkin ego durumunu daha çok kullanmayı ve sınıfta öğrencilerin kendi konuşmalarını kendilerinin başlatmalarını sağlamaktadır (Harbin, 1975). TA eğitimi sonucu öğretmen adaylarının TA bilgi düzeyi ile öğrencilere ilişkin olumlu tutum düzeyleri farklılaşmaktadır (Cooper ve Frances, 1977). Öğretmenin hazırlanmış olduğu testlerde öğrencilerin yüksek veya düşük not almalarının iletişim stilleriyle ilgili olduğu görülmektedir (Rodriguez, 1983). Ayrıca öğretmenlerin ebeveyn tavrıyla aşırı övgü yerine Yetişkin ego durumu tepkilerini kullanmaları sonucu, öğrencilerin daha

bağımsız ve girişimci olacağı belirtilmektedir (Wolfgang ve Brudennall, 1982). Küçük bir öğretmen grubuyla yapılan çalışmada ise, ders dışı farklı durumlar karşısında öğretmenlerin öğrencilerle iletişimlerinde daha çok sırasıyla EE, KE, UÇ ve Y ego durumlarından tepkide buldukları gözlenmiştir (Çam, 1994).

Öğretmen davranışlarıyla ilgili yapılan çalışmalarda (Gözütok, 1993; Gürkan, 1993) öğretmen eğitiminde sosyal ilişkilerde problem çözmeyle iletişim becerileri eğitiminin gereği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca öğretmenin öğretim-öğrenme ilişkisinde iletişimin nasıl etkili kılınabileceğine yönelik yayınlar mevcuttur (Gordon, 1993; Ergin, 1995). Bütün bu gerekliliğe rağmen Türkiye'de iletişim becerilerinin nasıl öğretileceğine ilişkin bir ya rastlanmamıştır. Hazırlanacak böyle çalışmanın içeriğinin belirlenmesi için sosyal ilişkilerde problem çözmenin kişiliğin hangi yönleriyle (hangi ego durumlarıyla) hangi ölçüde ilişkiler gösterdiğinin belirlenmesine gereksinim vardır. Öğretmen adaylarının ego durumları ile problem çözme becerisi algıları arasındaki ilişkiyi incelemek bu konuya açıklık getirebilir.

Araştırmanın genel amacı, öğretmen adaylarının ego durumları ile problem çözme becerisi algılarını incelemektir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır: 1. Öğretmen adaylarının her bir ego durumundan aldıkları puanlar ile problem çözme becerisi puanları arasında nasıl bir ilişki vardır?

2. Her bir ego durumu puanları problem çözme puanlarını nasıl yordamaktadır? 3. Problem çözme becerisinin yüksek ve düşük olmasına göre, öğretmen adaylarının her bir ego durumundan aldıkları puanların ortamları arasında farklılık var mıdır?

Elde edilen sonuçlar öğretmen adaylarının problem çözme becerisi algılarının ego durumlarıyla nasıl bir ilişki gösterdiğine ilişkin bilgiler sağlayacaktır. Ayrıca, öğretmen adayları için hazırlanacak iletişim becerileri eğitimi programında, kişiliğin hangi yönlerine

(ego durumlarına) önem verilmesi gerektiği konusunda bilgi verici olabilecektir.

Yöntem

Araştırma öğretmen adaylarının ego durumları ve problem çözme becerisi algılarını incelemeyi amaçlayan betimsel nitelikte bir çalışmadır.

Çalışma grubunu Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü 1994-95 öğretim yılı 4. sınıfta öğrenim gören 61'i erkek, 73'ü kız toplam 134 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaşları 19 ile 29 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 22.3'tür.

Ego durumlarının ölçümünde Gough ve Heilbrun tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Akkoyun ve Bacanlı (1990) tarafından yapılan Sifat Tarama Listesi'nin Ego Durumları Ölçekleri kullanılmıştır (Bacanlı, 1991). Problem çözme becerisi algıları da Heppner tarafından geliştirilen ve Türk kültürüne uyarlaması Taylan (1990) tarafından yapılan Problem Çözme Envanteri (PÇE) ile ölçülmüştür. Envanter insanların kişisel ve günlük hayattaki problemlerine nasıl tepkide bulduklarını betimleyen 35 madde ile üç alt ölçekten oluşmaktadır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları sonucu Türk kültüründe alt ölçeklerin ayrı ayrı kullanılamayacağı, ancak toplam puanının kullanılabilceği belirtilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan problem çözme algısının düşük, düşük puan ise problem çözme becerisi algısının yüksek olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada üzerinde çalışılan grubun homojenliği ve daha önce yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının güçlendirilmesi amacıyla yeniden geçerlik ve güvenilirlik çalışmasına ihtiyaç duyulmuştur. 134 sınıf öğretmenliği öğrencisi, 21 PDR öğrencisi, 29 lisans üstü eğitim gören ve 91 öğretmenlik formasyonu derslerini alan toplam 275 denekten veri toplanmıştır. Elde edilen verilerle madde-toplam puan korelasyonları hesaplanmış ve değerlendirmeye alınan 32 maddenin 31'i toplam puan ile anlamlı (.22 ve üstü) ilişkiler gösterdiği bulunmuştur. Bir

madde için hesaplanan r değeri ise .19'dur. 32 madde ile hesaplanan Alfa değerinin .80; test yarılama tekniği ile hesaplanan iç tutarlılık katsayısının ise .76 olduğu görülmüştür. Bu bulgulara dayanarak ölçeğin toplam puanı bakımından kullanılabilceği söylenebilir.

Veriler 1994-95 bahar yarı yılında sınıf ortamında ve bir oturumda toplanmıştır. Ego durumları puanları ile PÇE puanları arasındaki ilişki Pearson-Moment korelasyon tekniği ile hesaplanmıştır. Ego durumları puanlarının PÇE puanlarını yordamadaki etkilerini bulmak için basit regresyon tekniğinden yararlanılmıştır. Öğrenciler PÇE'den aldıkları puanların ortanca değere göre düşük ve yüksek problem çözme becerisi algısı açısından iki gruba ayrılmıştır. Grupların her bir ego durumundan aldıkları puanların ortalamalarının karşılaştırılması "t testi" ile yapılmıştır. Araştırmada ölçüldü alınan anlamlılık düzeyi .05'dir.

Bulgular

1. Ego Durumları Puanları ile PÇE Puanları Arasındaki İlişkiler

Deneklerin beş ayrı ego durumundan aldıkları puanların aritmetik ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamayı KE (X:25.46; SS: 2.01) ve en düşük ortalamayı da UÇ (X:15.43; SS:2.80) ego durumlarında elde ettikleri görülmektedir. PÇE puanlarının aritmetik ortalaması ise 75.90'dır (SS:18.13). Tablo 1'de her ego durumu puanıyla PÇE puanı arasında hesaplanan r değerleri verilmiştir.

Tablo 1
Ego Durumları Puanları ve PÇE Puanlarının X, SS ve r Değerleri

	X	SS	r
EE	16.24	2.01	.38**
KE	25.46	2.43	-.34**
Y	25.06	3.52	-.57***
DÇ	17.90	2.35	.30**
UÇ	15.43	2.80	.55***
PÇE	75.90	18.13	

p< .01, *p< .001

Tabloda görüldüğü gibi Y ve KE ego durumları ile PÇE puanları arasında olumsuz bir ilişki vardır. Y ve KE puanları yükselince PÇE puanları düşmektedir. Dolayısıyla öğretmen adaylarının Y ve KE ego durumlarına yüksek düzeyde sahip olunca problem çözme becerisi algıları da yükselmektedir. Tersine UÇ, EE ve DÇ ego durumlarına yüksek düzeyde sahip olunca problem çözme becerisi algıları düşmektedir.

2. Ego Durumları Puanlarının PÇE Puanlarını Yordamadaki Gücüne İlişkin Bulgular

Beş ego durumu puanlarının kendi aralarındaki ilişkilere bakıldığında da en yüksek ilişki Y ile UÇ ego durumları arasında olduğu görülmektedir ($r=-.85$). Beş ego durumu puanlarının birbirleriyle ilişkileri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Beş Ego Durumu Puanlarının Birbirleriyle Korelasyon Değerleri

	EE	KE	Y	DÇ	UÇ
EE	1.00				
KE	-.76	1.00			
Y	-.59	.48	1.00		
DÇ	.04	-.46	-.51	1.00	
UÇ	.66	-.55	-.85	.22	1.00

Y ego durumunun UÇ, EE ve DÇ ego durumlarıyla olumsuz ilişki gösterirken, KE ego durumu ile olumlu ilişki göstermektedir. EE ego durumu KE ile olumsuz, UÇ ego durumu ile olumlu ilişki göstermiştir. EE ve DÇ ego durumları arasında anlamlı ilişki gözlenmezken DÇ ve UÇ ego durumları arasında anlamlı ancak oldukça düşük bir ilişki bulunmuştur. KE ile DÇ ego durumları arasında da olumsuz ilişki görülmektedir.

Regresyon analizinde bağımsız değişkenler olarak belirlenen ego durumları puanları, birbirleriyle yukarıda belirtildiği gibi ilişkiler gösterdiğinden dolayı, çoklu yerine basit regresyon analizi tekniği uygulanmıştır.

Analizlere ilişkin sonuçlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3

Ego Durumları Puanlarının PÇE Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Regresyon Analizi Sonuçları

Değ.	R	R2	Beta	F	p
EE	.357	.128	2.71	19.33	.0001
KE	.339	.115	-2.17	17.09	.0001
Y	.568	.323	-2.51	62.93	.0001
DÇ	.297	.088	1.96	12.73	.0005
UÇ	.551	.303	3.06	57.47	.0001

Tabloda görüldüğü gibi Y ve KE ego durumları puanları PÇE puanlarını pozitif yönde yordamaktadır. UÇ, EE ve DÇ ego durumları puanları ise PÇE puanlarını yordamada olumsuz yönde katkı sağladıkları bulunmuştur. Olumlu yönde PÇE puanlarını yordamada en güçlü katkıyı Y ego durumu; olumsuz katkıyı ise UÇ ego durumu puanlarının sağladığı görülmektedir (PÇE puanlarının yükselmesi problem çözme becerisindeki düşüşü gösterdiğinden, - değer olumlu yönde, + değer olumsuz yönde bir yordamaya işaret etmektedir).

3. Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerisi Algılarının Yüksek ve Düşük Oluşlarına Göre Ego Durumları Puanlarının Karşılaştırılması

Denekler, PÇE'den aldıkları puanların ortanca değerlerine göre iki gruba ayrılmıştır. Bunların ego durumları puanlarının aritmetik ortalamaları arasında farkın olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Sonuçlara ilişkin \bar{X} , SS ve t değerleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4
Öğretmen Adaylarının Problem Çözme
Becerisi Algısının Yüksek ve Düşük
Oluşuna Göre Ego Durumları Puanlarının
 \bar{X} , SS ve t Değerleri

	Grup.		\bar{X}	SS	t değeri
EE	PÇ Yük	67	15.67	1.79	-3.42**
	PÇ Düş	67	16.82	2.14	
KE	PÇ Yük	67	26.06	2.15	2.96**
	PÇ Düş	67	24.85	2.56	
Y	PÇ Yük	67	26.70	2.29	6.10****
	PÇ Düş	67	23.42	3.78	
DÇ	PÇYük	67	17.33	2.24	-2.95**
	PÇ Düş	67	18.49	2.33	
UÇ	PÇYük	67	14.25	1.98	-5.32****
	PÇ Düş	67	16.60	3.06	

p<.01, *p<.001, ****p<.0001

Tabloda görüldüğü gibi yüksek problem çözüme algısına sahip olanlar, düşük olanlara göre Y ve KE ego durumlarında anlamlı olarak daha yüksek puan ortalamasına sahiptirler. Düşük problem çözüme becerisi algısına sahip olanlar ise, yüksek olanlara göre UÇ, DÇ ve EE ego durumlarında daha yüksek puan ortalaması elde etmişlerdir. Böylece yüksek problem çözüme becerisi algısına sahip olanların düşük olanlara göre Y ve KE; düşük problem çözüme becerisi algısı olanlar ise yüksek olanlara göre UÇ, DÇ ve EE ego durumlarına daha yüksek düzeyde sahip oldukları söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Üç ayrı istatistiksel analizden elde edilen sonuçların birbirlerini desteklediği görülmektedir. Sonuçta problem çözüme becerisi daha çok Y ve KE durumunun kullanılmasıyla olumlu; UÇ, EE ve DÇ ego durumlarıyla olumsuz ilişkisinin olduğu söylenebilir. Böylece bulgular, TA kuramına göre bireylerin problem çözüme gücünün Yetişkin ego durumunun işlevi olduğu yönündeki görüşü desteklemektedir. Tüm analizlerde KE ego durumunun da problem çözüme etkili olduğu görülmektedir. KE ego durumu, olumsuz yönünün kullanılmaması koşuluyla öğretmenlerde istendiktir. Düşük problem çözüme becerisi algısına sahip

olanların DÇ ego durumunda diğer gruba göre daha yüksek ortalamaya sahip olmaları ise, dürtüsel problem çözüme stillini tercih eden bireylerin etkin problem çözüme daha çok başarısız oldukları görüşünü de desteklemektedir.

Bulgulara bir bütün olarak bakıldığında Batı kültüründe TA'nın öğretmen eğitiminde kullanılmasına yönelik yapılan çalışmaların sonuçlarıyla oldukça tutarlı olduğu söylenebilir.

Böylece öğretmen adayları için hazırlanacak iletişim becerileri eğitimi programının Y ego durumunu geliştirici, KE ve DÇ ego durumlarının farkına varma ve geliştirme, UÇ ve EE ego durumunu ise olumlu yönleriyle kullanılmasını sağlayacak bir niteliğe sahip olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

Akkoyun, F. ve Bacanlı, H. (1990). "Sıfat tarama listesi'nin Türkçeye uyarlaması: TA ego durumu ölçekleri üzerine bir çalışma, **V. Ulusal Psikoloji Kongresi, Psikoloji-Seminer Dergisi Özel Sayısı**, 8, İzmir, 637-643.

Arı, R. (1989). "Üniversite Öğrencilerinin baskın ben durumları ve bazı özlük niteliklerinin ben durumları, atılganlıkları ve uyum düzeylerine etkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bacanlı, H. (1991). **Sıfat tarama listesi: E1 Kitabı**, Konya.

Berne, E. (1988). **Psikiyatri ve psikoanaliz rehberi**, (çev. E. Kapkın), Yaprak Yay., İstanbul.

Berne, E. (1992). **Hayat denen oyun**, (çev. S. Ergut), Yaprak Yay., İstanbul.

Cooper, F. P. ve Frances, H. (1977). "A study of the effects of instruction in Transactional Analysis on selected teacher behaviors", **Dissertation Abstracts International**, Vol. 38 (5-A), (2254).

Çam, S. (1994). "Farklı durumlar karşısında öğretmen tepkilerinin ego durumları açısından incelenmesi", Doktora

Seminer Çalışması, Yayınlanmamış Araştırma Raporu, A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Ergin, A. (1995). **Öğretim teknolojisi: İletişim** Pegem Yay. Ankara.

Gordon, T. (1993). **Etkili öğretmenlik eğitimi**, 1. Baskı, (çev. E. Aksay- B. Özkan), YA-PA Yay. ve YÖRET Vakfı, İstanbul.

Gözütok, F. D. (1993). **Okulda dayak -** Araştırma, 72 Ofset, Ankara, 1993.

Gürkan, T. (1993). **İlkokul öğretmenlerinin öğretmenlik tutumları ile benlik kavranları arasındaki ilişki**, Ankara.

Harbin, S. L. (1975). "The Effects of a teacher workshop in Transactional Analysis of teacher flexibility in thinking, locus of control, flexibility in use of ego states, and on teacher-pupil interactions", **Dissertation Abstracts International**, Vol.35, 9-B, 4632-33.

James, M. ve Jongeward, D. (1984). **Kazanmak için doğarız**, (çev. T. Şenruh), İnkilap ve Aka Kitabevi, İstanbul.

Kuzgun, Y. (1992). **Rehberlik ve psikolojik Danışma**, ÖSYM Yay., Ankara.

Patterson, L. E. ve Sikler, J. R. (1974). "Teacher as helpers: Extending guidance contact", **The School Counselor**, November, 113-120.

Rodriguez, R. F. (1983). "A comparison of teacher teaching style with student learning style through the use of Transactional Analysis", **Dissertation Abstracts International**, Vol.43, 11-A, 3501.

Schmid B.A. (1986). **Systemisch Transaktionsanalyse**, Textsbuch, Wiesloch.

Taylan, S. (1990). "Heppner'in problem çözme envanterinin uyarılma, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Wolfgang, C. H. ve Brudennall, G. (1982). "The many faces of praise", **Early Child Development and Care**, Vol.9, 237-243.